

Ενδιαφέρον του κειμένου

Ούτε η επιστήμη ούτε η τεχνολογία μπορεί να θεωρηθούν απαλλαγμένες από τις απρόβλεπτες συνέπειες των ειρωνειών της Ιστορίας.

Οι νέες τεχνολογίες μπορεί κάλλιστα να οδηγήσουν σε σοβαρές κοινωνικές στρεβλώσεις. Αν κάποιες από αυτές είναι προβλέψιμες, οι περισσότερες δεν είναι.

Δεν είναι μόνο η οργάνωση της παραγωγής που γνωρίζει κυριολεκτικά επαναστατικές μεταβολές, αλλά και οι πιο θεμελιώδεις έννοιες, όπως εργασία, επάγγελμα, πείρα, ειδικότητα, ασφάλεια επαγγέλματος, τίθενται σε ολοένα μεγαλύτερη αμφισβήτηση.

Τα δίκτυα κοινωνικών σχέσεων και οι κοινωνικές ιεραρχίες χρειάζεται να επανορισθούν. Οι κοινωνικοί καταμερισμοί της εργασίας και των εισοδημάτων υφίστανται ταχείες και μη προβλέψιμες μεταλλαγές.

Παραδοσιακές μορφές και κανόνες της κοινωνικής αλληλεγγύης και της κοινωνικής συνοχής απειλούνται ανοιχτά. Και ίσως το σημαντικότερο όλων, η παραδοσιακή αναπαράσταση του φιλελεύθερου - ισωτικού δημοκρατικού πολιτικού συστήματος ως μια ορθολογική εξιδανίκευση της κοινότητας υποβάλλεται σε σκληρή δοκιμασία.

Η κοινωνική ανισότητα, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η αποδιάρθρωση του κοινωνικού ιστού είναι στο εξής άμεσα συνδεδεμένα με τις αυξανόμενες ανισότητες πρόσβασης στην πληροφόρηση και στην ταξινομημένη γνώση.

Η Δημοκρατία της Τεχνολογίας, η απελευθέρωση της Γνώσης και οι δραματικές προεκτάσεις της

του Κ. Τσουκαλά

Ούτε η επιστήμη ούτε η τεχνολογία μπορεί να θεωρηθούν απαλλαγμένες από τις απρόβλεπτες συνέπειες των ειρωνειών της Ιστορίας. «Λύσεις» σε κάποια προβλήματα, εν γένει επιθυμητές, συχνά γεννούν ή οξύνουν άλλα, με σατανικές προεκτάσεις. Και μαζί με τα ιστορικά «στάδια», οι ανατροπές που επιφέρει η ειρωνεία της Ιστορίας φαίνονται να πολλαπλασιάζονται και να επιταχύνονται. Πράγματι, και παρά την άνθηση των μελλοντολογικών σπουδών, ποτέ πριν το ανθρώπινο είδος δεν ήταν σε τέτοιο βαθμό ανίκανο να προβλέψει τα βασικά προβλήματα που θα έχουν να αντιμετωπίσουν τα παιδιά και τα εγγόνια μας. Και, συνακόλουθα, ποτέ πριν δεν ήταν τόσο δύσκολη η ανάληψη πολιτικής ευθύνης από εκείνους που επωμίζονται βαρύνουσες κοινωνικές επιλογές.

Οι νέες τεχνολογίες μπορεί κάλλιστα να οδηγήσουν σε σοβαρές κοινωνικές στρεβλώσεις. Αν κάποιες από αυτές είναι προβλέψιμες, οι περισσότερες δεν είναι. Μια απλοϊκή πίστη στην υποτίθεται εγγενή τάση της κοινωνίας να επιλύει αυτόματα τα πιο επείγοντα προβλήματά της με ορθολογισμό είναι η μεγαλύτερη ιστορική πλάνη. Εξ ορισμού, κάποιες λύσεις δεν μπορεί παρά να είναι «περισσότερο ίσες από άλλες». Με αυτή την έννοια, η ανεπανάληπτη επανάσταση στην πληροφορική και επικοινωνιακή τεχνολογία δεν θα πρέπει να ιδωθεί μόνον σαν μια απόλυτη ευλογία. Η ταχεία μεταβολή των κοινωνικών σχέσεων σε όλους τους τομείς του ανθρώπινου βίου βρίσκεται ακόμη στο εμβρυϊκό της στάδιο και, εν τέλει, όλες οι κοινωνικές δομές και αναπαραστάσεις πρέπει να είναι ανοιχτές σε επανεξέταση. Δεν είναι μόνο η οργάνωση της παραγωγής που γνωρίζει κυριολεκτικά επαναστατικές μεταβολές, αλλά και οι πιο θεμελιώδεις έννοιες, όπως εργασία, επάγγελμα, πείρα, ειδικότητα, ασφάλεια επαγγέλματος, τίθενται σε ολοένα μεγαλύτερη αμφισβήτηση.

Τα δίκτυα κοινωνικών σχέσεων και οι κοινωνικές ιεραρχίες χρειάζεται να επανορισθούν. Οι κοινωνικοί καταμερισμοί της εργασίας και των εισοδημάτων υφίστανται ταχείες και μη προβλέψιμες μεταλλαγές. Η δομική ανεργία εκτινάσσεται στα ύψη, μερικές φορές τελείως ανεξέλεγκτα, και το νέο ζήτημα της «απασχολησιμότητας» είναι ήδη ένα φλέγον πρόβλημα. Έτσι, αναπόφευκτα, τα πλέον θεμελιώδη πρότυπα και οι κανονιστικές βεβαιότητες βαθμιαία αποσταθεροποιούνται. Οι εξατομικευμένες ιδέες για τον χρόνο και οι συναφείς εσωτερικές κεύσεις περί προσωπικών σταδιοδρομιών, προβλέψιμων

Η σημασία της εκπαίδευσης πρέπει να τοποθετηθεί σε ένα πλαίσιο που υπερβαίνει κατά πολύ την άμεση λειτουργία παραγωγής και διάδοσης της απαραίτητης κοινωνικής γνώσης. Στο εξής, και περισσότερο από ποτέ άλλοτε, οι μηχανισμοί που υλοποιούν τον κοινωνικό καταμερισμό της γνώσης μπορεί να καταστούν ο κεντρικός παράγων για τη διασφάλιση της κοινωνικής νομιμοποίησης και συνοχής.

Οι ατομικές μορφές εργασίας, τα επίπεδα προσωπικού εισοδήματος, καθώς και οι πολιτιστικές πρακτικές και οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου και της αναψυχής εξαρτώνται κατ' ανάγκην, σε τελική ανάλυση, από την ικανότητα συμμετοχής στο νέο «φόρουμ» της τεχνολογίας.

Μπορεί εύλογα να φαντασθεί κανείς την ανάδυση μιας κοινωνίας στο μέλλον που θα είναι κάτι σαν ισοδύναμο της σημερινής των «δύο τρίτων», εκλογικευόμενη εν γένει ως μια «φυσική» και, συνεπώς, αναπόφευκτη ιεραρχία γνώσης και, κατ' επέκταση, ταλέντου.

σταδίων ανέλιξης και αποδοτικών ηλικιών στις ανθρωπίνες ζωές χάνουν την καθιερωμένη σημασία τους. Παραδοσιακές μορφές και κανόνες της κοινωνικής αλληλεγγύης και της κοινωνικής συνοχής απειλούνται ανοιχτά. Και ίσως το σημαντικότερο όλων, η παραδοσιακή αναπαράσταση του φιλελεύθερου - ισωτικού δημοκρατικού πολιτικού συστήματος ως μια ορθολογική εξιδανίκευση της κοινότητας υποβάλλεται σε σκληρή δοκιμασία: οι περισσότερες σημασιακές και θεσμικές αποκρυσταλλώσεις που εκπορεύονται από τον θεμελιώδη διαχωρισμό μεταξύ της δημόσιας και της ιδιωτικής σφαίρας αμφισβητούνται πλέον. Η φαντασιακή σχέση του ατόμου με την κοινωνία μπορεί κυριολεκτικά να διαλυθεί.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το ζήτημα της επίδρασης των νέων τεχνολογιών στην κοινωνία δεν μπορεί μάλλον να αντιμετωπισθεί με όρους μιας απλής αυτόματης «προσαρμογής» των κοινωνικών μορφών στις νέες απαιτήσεις που απορρέουν από τις καινοτομίες της τεχνολογίας. Είναι ασφαλώς πασιδηλο ότι το οικονομικό πρότυπο της ανταγωνιστικής αγοράς επιβάλλει σε όλα τα έθνη να «παράγουν» συστηματικά έναν ικανό αριθμό ανθρώπων αποτελεσματικά ειδικευμένων και επαρκών. Θα πρέπει όμως να είναι εξίσου προφανές ότι τα διακυβεύματα είναι πολύ σημαντικότερα. Και τούτο διότι τα ίδια τα θεμέλια όλων των κοινωνικών ισορροπιών και της κοινωνικής συναίνεσης απειλούνται.

Οι επιπτώσεις του αποκλεισμού: Η κοινωνική ανισότητα, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η αποδιάρθρωση του κοινωνικού ιστού είναι στο εξής άμεσα συνδεδεμένα με τις αυξανόμενες ανισότητες πρόσβασης στην πληροφόρηση και στην ταξινομημένη γνώση. Εν τούτοις, οι κοινωνικές επιπτώσεις της ανισότητας στη γνώση μπορεί να αποδειχθούν τελείως διαφορετικές από εκείνες που είχαν όλες οι προηγούμενες μορφές ανισότητας. Τα αποτελέσματα του αυξανόμενου χάσματος μεταξύ αυτών που έχουν πρόσβαση στην πληροφόρηση και εκείνων που δεν έχουν, ίσως αποδειχθούν περισσότερο οδυνηρά από τα αποτελέσματα που είχε η φθαρμένη πλέον αντίθεση μεταξύ «όντων» και «μη όντων» ή ακόμη και από αυτά που έχει η ανεξάλειπτη σύγκρουση μεταξύ «εχόντων» και «μη εχόντων». Σε ψυχολογικό επίπεδο, θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι η διαδικασία μέσω της

οποίας εσωτερικεύονται οι κοινωνικές συνέπειες της άγνοιας πρέπει να είναι πιο επικίνδυνη και εξουθενωτική από όσο στην περίπτωση των κοινωνικών επιπτώσεων του status ή της τάξης: περισσότερο από όποια άλλη μορφή κοινωνικής διάκρισης, η άγνοια έχει την τάση να προξενεί ντροπή και να σπέρνει επιθετικότητα.

Τούτων δοθέντων, καθίσταται σαφές ότι η σημασία της εκπαίδευσης πρέπει να τοποθετηθεί σε ένα πλαίσιο που υπερβαίνει κατά πολύ την άμεση λειτουργία παραγωγής και διάδοσης της απαραίτητης κοινωνικής γνώσης. Στο εξής, και περισσότερο από ποτέ άλλοτε, οι μηχανισμοί που υλοποιούν τον κοινωνικό καταμερισμό της γνώσης μπορεί να καταστούν ο κεντρικός παράγων για τη διασφάλιση της κοινωνικής

νομιμοποίησης και συνοχής: για πρώτη φορά η άνιση γνώση δεν θα αντανakλά μόνον προδιαγεγραμμένες ταξικές διακρίσεις, αλλά μπορεί επίσης να αναλάβει να εξηγήει και να εκλογικεύει ευθέως τις κυρίαρχες μορφές κοινωνικής ιεραρχίας. Έτσι, ένα από τα πλέον κρίσιμα πολιτικά διακυβεύματα συνίσταται στην εφαρμογή μιας δίκαιης και «αποδεκτής» κατανομής της γνώσης.

Ακριβώς όπως συνέβαινε παλιότερα με την εκμάθηση γραφής και ανάγνωσης από όλους, ένα δίπλωμα στοιχειώδους τεχνικής εκπαίδευσης είναι πλέον προϋπόθεση για την ενεργό συμμετοχή στην κοινωνία. Τούτο σημαίνει ότι βασικοί δημοκρατικο κανόνες απαιτούν πως όλα τα άτομα θα πρέπει να είναι προικισμένα με την αντικειμενική ικανότητα συμμετοχής τους στην κυρίαρχη κουλτούρα της τεχνολογίας. Οι ατομικές μορφές εργασίας, τα επίπεδα προσωπικού εισοδήματος, καθώς και οι πολιτιστικές πρακτικές και οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου και της αναψυχής εξαρτώνται κατ' ανάγκην, σε τελική ανάλυση, από την ικανότητα συμμετοχής στο νέο «φόρουμ» της τεχνολογίας.

Αυτό ωστόσο έχει περαιτέρω κοινωνικοπολιτισμικές συνέπειες. Ήδη, παντού σε όλο τον κόσμο, εμφανίζονται ιεραρχικές «υποκουλτούρες» προσδιοριζόμενες από τη γνώση της τεχνολογίας - γεγονός που είναι σίγουρο ότι θα διαμορφώσει νέες στάσεις απέναντι στις κοινωνικές ανισότητες. Είναι ευλογο να σκεφθεί κανείς ότι οι «υποκουλτούρες» της άγνοιας μπορεί να έχουν πλέον πολύ περισσότερο διαλυτικές συνέπειες για τα άτομα που τις φέρουν, από οτιδήποτε ανάλογο έχει συναντηθεί στο παρελθόν. Πράγματι, στον βαθμό που η γνώση των στοιχειωδών διαδικασιών πρόσβασης και χειρισμού της πληροφόρησης είναι ουσιώδης προϋπόθεση για μια κοινωνική συμπεριφορά που θα θεωρείται ολοένα και περισσότερο ως «φυσιολογική», εκείνοι που στερούνται παντελώς αυτών των γνώσεων μπορεί να θεωρούνται εγγενώς κατώτεροι ή ακόμη και αποκλίνουσες προσωπικότητες. Μπορεί εύλογα να φαντασθεί κανείς την ανάδυση μιας κοινωνίας στο μέλλον που θα είναι κάτι σαν ισοδύναμο της σημερινής των «δύο τρίτων», εκλογικευόμενη εν γένει ως μια «φυσική» και, συνεπώς, αναπόφευκτη ιεραρχία γνώσης και, κατ' επέκταση, ταλέντου. [...]

Απόσπασμα από την εφημερίδα «Το Βήμα», 19/10/1997

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου σε 110 περίπου λέξεις.
2. Να γράψετε τα αντώνυμα των λέξεων: ανάληψη, ευλογία, παραδοσιακή, αδυναμία, στερούνται
3. «Οι νέες τεχνολογίες ... μεγαλύτερη αμφισβήτηση»: ποια συλλογιστική πορεία ακολουθεί ο συγγραφέας στην παράγραφο;
4. «Τούτων δοθέντων ... της γνώσης»: να παρουσιάσετε τη δομή της παραγράφου. (Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας)
5. «Οι ατομικές μορφές εργασίας, τα επίπεδα προσωπικού εισοδήματος, καθώς και οι πολιτιστικές πρακτικές και οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου και της αναψυχής εξαρτώνται κατ' ανάγκην, σε τελική ανάλυση, από την ικανότητα συμμετοχής στο νέο «φόρουμ» της τεχνολογίας»: Να αναλύσετε την πρόταση σε μία παράγραφο 90 περίπου λέξεων.

6. Πράγματι, με αυτή την έννοια, διότι, εν τούτοις, έτσι: τι δηλώνου οι λέξεις και ποιος ο ρόλος τους μέσα στο κείμενο;
7. «[...] Ο ρόλος της εκπαίδευσης στο άμεσο μέλλον μπορεί να θεωρηθεί ότι υπερβαίνει τόσο τη διάδοση των ανθρωπιστικών ιδεωδών και κανόνων όσο και την απλή τεχνική προσαρμογή στις απαιτήσεις μιας «απλής», ταξικά προσδιορισμένης αγοράς εργασίας...». Μα αφετηρία το παράθεμα σε ένα κείμενο 600 περίπου λέξεων να εκθέσετε ο ρόλο της παιδείας σε σχέση με την επιστήμη, την τεχνολογία, τη δημοκρατία και την ελευθερία.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ

N. Ρουσάκης

Φιλολογικό Φροντιστήριο